

Kozieł, Andrzej

Josef Matyáš Lassler (1699–1777) jako malíř oltářních obrazů : několik slov o neznámé stránce tvorby opavského umělce

Opuscula historiae artium. 2018, vol. 67, iss. 2, pp. 84-97

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140915>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Josef Matyáš Lassler (1699–1777) jako malíř oltářních obrazů

Několik slov o neznámé stránce tvorby opavského umělce

Andrzej Kozieł

This article describes an as yet unknown side of the work of Opava artist Joseph Matthias Lassler (1699–1777). Known as a creator of fresco decorations, he has recently been discovered to have also been a super painter of altar paintings. From the results of recent field research it was possible to attribute thirty-six such paintings to Lassler, which he created for clients from almost all over Upper Silesia. Thanks to this discovery, it is possible to regard Lassler as one of the most productive painters of altar paintings working in that region in the second and third quarters of the 18th century.

Keywords: Joseph Matthias Lassler; Baroque painting; Upper Silesia; Opava

Prof. nadzw. dr hab. Andrzej Kozieł
Instytut Historii Sztuki, Uniwersytet Wrocławski /
Institute of Art History, University of Wrocław
e-mail: andrzej.koziel@uwr.edu.pl

Znameníť opavský malíř Josef Matyáš Lassler (1699–1777) je znám zejména jako zkušený freskař, autor řady freskových výmalb kostelů a klášterů v Horním Slezsku a na severní Moravě.¹ Svědectvím vynikajících uměleckých kvalit a technické vyspělosti opavského malíře na tomto poli jsou jeho všeobecně obdivované freskové cykly obsahující mnoho dějových linií, jak je tomu v případě malířské výzdoby kleneb lodi, presbytáře a boční kaple ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Opavici u Hlubčic (1733), mariánských výjevů na klenbách hlavní lodi, bočních lodí a presbytáře v hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Potštátě (1742–1743), pěti iluzivních oltářních retáblů na stěnách a malířské výzdoby kleneb lodi a presbytáře ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Bohuslavicích (1747) nebo námětu *Moudrost si zbudovala chrám* z cyklu maleb na klenbě knihovny minoritského kláštera (1738) či malby *Hostina na hradě Boleslavi v předvečer smrti sv. Václava* a *Smrt sv. Václava* na klenbě refektáře dominikánského kláštera (1760) v Opavě. Na seznam potvrzených freskových realizací můžeme ještě přidat Lasslerovi nedávno připsaný mariánský cyklus na klenbách lodi a presbytáře ve farním kostele Navštívení Panny Marie v Łączniku u Prudníku (1761).² Lassler je tak právem v textech německých, českých i polských historiků umění považován za nejlepšího a nejvýznamnějšího freskaře, jenž v 18. století působil v Horním Slezsku.³

Badatelům zabývajícím se Lasslerovou tvorbou doposud unikala jeho činnost malíře oltářních obrazů. Opavskému mistrovi se totiž povedlo připsat pouze jeden cyklus pláten s vyobrazeními čtyř evangelistů ve farním kostele v Bohuslavicích a mimo to byly zaznamenány jeho malby na plechu z cyklu *Růžencová tajemství* ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Opavici, nezvěstné od roku 1945.⁴ Celkem vzato se tyto práce jeví na pozadí Lasslerova bohatého freskařského díla jako nevýznamné a zcela okrajové.

Nicméně výsledky nedávného terénního průzkumu uskutečněného v rámci výzkumného projektu *Barokní malířství ve Slezsku* nás nutí ke změně ustáleného obrazu

1 – Josef Matyáš Lassler, *Nejsvětější Trojice, Pozemská Trojice a Všichni svatí*, 1749. Jemielnice u Strzelec Opolských, hřbitovní kostel, hlavní oltář

tvorby opavského malíře.⁵ Objevení Lasslerova rozměrného signovaného obrazu z roku 1749 na hlavním oltáři hřbitovního kostela Všech svatých v Jemielnici u Strzelec Opolských s výjevy Nejsvětější Trojice, Pozemské Trojice Ježíš – Maria – Josef a Všech svatých⁶ [obr. 1] totiž umožnilo připsat umělci dalších více než třicet pláten, jež namaloval pro objednatele z téměř celého Horního Slezska. Ve výsledku se ukázalo, že Lassler-freskař byl rovněž talentovaným a plodným autorem oltářních obrazů, mezi nimiž převládají plátina pro různé typy oltářních retáblů. Navíc rozsah této doposud neznámé umělcovy činnosti zřetelně ukazuje, že mezi vůdčí osobnosti působící ve druhé a třetí čtvrtině 18. století v Horním Slezsku se řadil nejen jako freskař, nýbrž i jako tvůrce oltářních maleb.

Lassler, narozený roku 1699 ve Schwarzu u Innsbrucku jako syn tamního měšťana a kloboučníka Martina Lasslera, přišel do Opavy nejpozději koncem roku 1732.⁷ Právě tam se totiž 9. února 1733 oženil s dcerou opavského měšťana a košela Georga Franze Schwammela Marií Alžbětou⁸ a 19. února 1734 získal městské právo jako malířský mistr bez vlastního domu. Z tohoto manželského svazku přišlo na svět devět dětí: čtyři dcery a pět synů.⁹ Umělec poměrně rychle zbohatnul a 6. ledna 1755 zakoupil šenkovní dům v Židovské ulici, za nějž v hotovosti zaplatil částku 400 tolarů.¹⁰ O tři roky později 25. srpna 1758 shořel tento Lasslerův dům při velkém požáru Opavy, proto také 1. srpna 1765 podepsal umělec s městem smlouvu o výměně uprázdněné parcely po svém domě za prázdnou parcelu v Ostrožné ulici po šenkovním domě, která patřila Christophu Schrötterovi, ale kvůli dluhům majitele přešla do rukou města. Lassler se zavázal do tří let postavit nový dům, za což byl na dobu šesti let osvobozen od všech městských daní a poplatků.¹¹ Umělec svůj slib dodržel, vybudoval na parcele číslo 262 nový dům a v něm bydlel s rodinou až do své smrti. O Lasslerově značné zámožnosti svědčí výše daní, které platil v době před koupí domu v roce 1755. V letech 1744 a 1749 byl zařazen do první daňové třídy s nejvyšší daní ve výši 30 krejcarů měsíčně, v letech 1747 a 1748 spadl do čtvrté s daní ve výši 15 krejcarů měsíčně, zatímco v letech 1750–1754 patřil do třetí s daní ve výši 20 krejcarů měsíčně. Lassler zemřel v Opavě 15. srpna 1777 jako bohatý a vážený měšťan, o necelé dva roky později 5. května 1779 zemřela i jeho manželka.

Zdrojem tak značného ekonomického potenciálu opavského umělce byla jeho umělecká činnost. Lassler totiž nejpozději od sklonku roku 1732 působil v Opavě jako mistr tamního malířského cechu. V matrikách byl označován jako „umělecký malíř a malíř fresek“ („Kunst und Fresckko Mahler“) a „malíř a měšťan“ („Mahler und Bürger“).¹² Nyní už ale víme, že o Lasslerovo bohatství se zasloužily nejen honoráře, jež dostával za své freskové zakázky, nýbrž i finanční profit z tvorby četných oltářních obrazů. Umělec se tomuto oboru věnoval po celou dobu své tvůrčí činnosti paralelně s malováním fresek. Avšak pouze část Lasslerových oltářních

maleb vznikla v souvislosti s jeho freskovými malbami. Tak tomu bylo ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Opavici, kde v roce 1733 namaloval opavský mistr souběžně s prací na freskové výzdobě, objednané hrabětem Karlem Juliem Sedlnickým z Choltic (1653–1731), nejenom již zmíněný cyklus obrazů na plechu *Růžencová tajemství*, ale též dvě plátina: *Svatá rodina* (ústřední část) [obr. 2] a *Panna Marie Růžencová* (nástavec) pro oltář v jižní boční kapli.¹³ Co je důležité, Lasslerovy opavické realizace představují jeho nejstarší známé oltářní obrazy, jež vznikly bezprostředně po malířově usazení v Opavě. O pět let později, nepochybně současně s prací na freskové výzdobě klenby knihovny minoritského kláštera v Opavě, vznikly na objednávku tamních bratří i čtyři oltářní obrazy.¹⁴ Byl to obraz s výjevem *Vidění sv. Kláry*, dnes vystavený v refektáři kláštera, a plátina pro dva boční oltáře v chrámu sv. Ducha při minoritském klášteře: *Svatá rodina* a *Archanděl Rafael s Tobiášem* (ústřední část) [obr. 3] a *Sv. Kajetán* (nástavec). Obdobná situace nastala i v roce 1747, kdy Lassler pracoval ve farním kostele Nejsvětější Trojice v Bohuslavicích, v němž na objednávku bohaté majitelky této vesnice Kateřiny Mayrové z Benešova vytvořil s největší pravděpodobností společně s freskovou výzdobou kleneb lodi a presbytáře a souborem ilusionistických oltářních retáblů i zmiňovaný cyklus čtyř oválných maleb s vyobrazením čtyř evangelistů: sv. Jana, sv. Marka, sv. Lukáše a sv. Matouše.¹⁵

Pokud se jedná o zbylou část oltářních obrazů, ty maloval Lassler jako samostatné zakázky, bez jakékoli spojitosti s jeho freskovými realizacemi. Opavský malíř vytvářel na zakázku monumentální obrazy pro hlavní oltáře a kompletní soubory pláten pro boční oltáře barokizovaných chrámů v Horním Slezsku. Kromě již uvedených obrazů v bývalém farním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jemielnici se Lasslerovy práce ocitly ještě ve třech chrámech: v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Kazimierzu u Malého Hlohova (Głogówek), kde se nachází pozoruhodné plátno *Nanebevzetí Panny Marie* objednané majiteli této vsi, lubušskými cisterciáky,¹⁶ [obr. 4] v kostele sv. Bartoloměje v Kněžpoli (Księżpole), kam byl umístěn monumentální obraz *Apoteóza sv. Bartoloměje*,¹⁷ a v kostele dominikánského kláštera v Opolí, kde bylo v padesátých letech 18. století do hlavního oltáře zasazeno monumentální plátno *Sv. Vojtěch a sv. Jiří* [obr. 5]. Kromě toho byly na třech bočních oltářích umístěny další tři umělcovy oltářní obrazy: *Svatá rodina* a dvě vyobrazení řádových patronů sv. Dominika a sv. Tomáše Akvinského.¹⁸ [obr. 6] Nejpočetnější dochovaný soubor pláten opavského malíře byl nalezen v kostele sv. Jakuba bývalého dominikánského kláštera v Ratiboři. Sestává z celkem pěti obrazů ve čtyřech retáblech: *Sv. Jacek a bl. Ivo Odrowąz* (dolní část) a *Utrpení sv. Petra* (horní část), *Sv. Dominik*, *Sv. Vincenc Ferrerský* a *Čtrnáct svatých pomocníků* [obr. 7] a plátina *Panna Marie Škapulířová* zavěšeného nyní na jižní stěně.¹⁹ Rozsahem srovnatelná byla objednávka pláten pro boční oltáře ve farním kostele sv. Michaela archanděla

2 – Josef Matyáš Lassler, **Svatá Rodina**, kolem 1733. Opavice u Hlubčic, farní kostel Nejsvětější Trojice, boční oltář

3 – Josef Matyáš Lassler, **Archanděl Rafael s Tobíášem**, kolem 1738. Opava, minoritský kostel sv. Ducha, boční oltář

v Prudníku.²⁰ Bohužel, následkem válečných operací v roce 1945 byly zničeny obrazy z dvou bočních retáblů: *Sv. Václav* a *Sv. Antonín Paduánský* a také *Sv. Bernardin Sienský*. Naproti tomu se dochovalo plátno *Sv. Jan Nepomucký* z dolní části někdejšího bočního oltáře sv. Jana Nepomuckého. Kromě toho se v prudnickém chrámu nacházejí dvě vzácné scény *Duší trpících v očistci* [obr. 8] namalované Lasslerem a taktéž jeho cyklus čtyř vyobrazení světců: *Sv. Karel Boromejský podávající Tělo Páně umírajícímu*, *Sv. Valentin uzdravující nemocného*, *Sv. Vavřinec rozdávající almužnu chudým* a *Sv. Florián*, jež jsou dnes uchovávány na chrámové empoře.

Reziduí větších objednávek mohou být též Lasslerovy hojně dochované jednotlivé obrazy, které se nacházejí v kostelích, na farách a v muzeích po celém Horním Slezsku. Mnohdy to jsou oltářní plátna, jež v převažující míře doposud zdobí původní boční retáblu, jako např. *Čtrnáct svatých pomocníků* v kostele Panny Marie Těšitelky bývalé piaristické koleje v Bruntále nebo plátno *Sv. Jan Nepomucký* ve farním kostele sv. Vavřince v Hlucholazích. Tyto práce byly někdy přemalovány a zasazeny do nových oltářních

4 – Josef Matyáš Lassler, **Nanebevzetí Panny Marie**. Kazimierz u Malého Hlohova, farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, hlavní oltář

retáblů, jako v případě plátna *Panna Maria Škapulřová* ve farním kostele Panny Marie Škapulřové v obci Brzežce u Pštiny. Část obrazů byla ale z oltářů vyjmuta a dnes již neplní sakrální funkci. Tak je tomu u obrazů *Sv. Apolóna* a *Bůh Otec*, v současnosti uchovávaných na faře kostela Nanebevzetí Panny Marie v Bruntále nebo dvou obrazů s vyobrazením sv. Tekly, jež se nacházejí ve Slezském zemském muzeu v Opavě a ve farním kostele sv. Františka z Assisi v Komprachčicích u Opolí.²¹ [obr. 9]

Dnes známe úhrnem asi třicet šest dochovaných Lasslerových oltářních maleb, mezi nimiž převládají práce středních rozměrů a velká plátna v retáblech hlavních oltářů v Opolí, Kazimierzu, Jemielnici a Kněžpoli. Tento soubor bezesporu představuje pouze část původního množství oltářních obrazů, které opavský mistr namaloval během své umělecké kariéry. I kdybychom však vzali v potaz pouze Lasslerovy dochované práce, směle jej můžeme označit za jednoho z neplodnějších autorů oltářních obrazů, kteří působili v Opavě ve druhé a třetí čtvrtině 18. století. V tomto ohledu se s Lasslerem nemohl srovnávat ani opavský měšťanský malíř Anton Ernst Beyer (1704–1773), specializovaný na malbu oltářních kompozic,²² a větším počtem vytvořených děl se z té doby mohli pochlubit pouze dva jiní tamní malíři: měšťanský malíř Ignác Günther (1727–1807), mj.

5 – Josef Matyáš Lassler, **Sv. Vojtěch a sv. Jiří**, po 1739. Opolí, farní kostel Panny Marie Bolestné, hlavní oltář

autor řady křížových cest²³ a jezuita Ignác Raab (1715–1787), který v letech 1772–1773 za pobytu v opavském konventu pracoval pro místní objednavatele.²⁴

Ačkoli měla Lasslerova tvorba povýtce řemeslný charakter – je známo, že jedním z jeho pomocníků byl jeho syn Kristián Josef Jiří – všechny umělcovy nově objevené závěsné obrazy jsou stylisticky sourodé. Vyznačují se silnou konturou, tvrdou, hladkou texturou a jasným, někdy i rafinovaným koloritem. Rovněž je spojuje charakteristický způsob zobrazování lidských postav s protaženými proporciemi a trojúhelníkovými obličejí, s velkýma mandlovýma očima a výraznou mimikou, což je zvláště patrné na vyobrazeních starších mužů. Tyto postavy obvykle těsně vyplňují popředí staticky komponovaných scén, nejčastěji doplněných neurčitým nebo krajinným pozadím. Při tvorbě řady svých oltářních obrazů Lassler často využíval výsledků své dřívější práce, když opakoval nejen identicky pojednané po-

stavy, nýbrž i kompozice celých vyobrazení oblíbených scén. Příkladem budiž téměř totožná kompozice obrazů *Čtrnáct svatých pomocníků* v bruntálském a ratibořském chrámu, [obr. 7] malířem použitá i jako vzor při práci na signovaném vyobrazení *Nejsvětější Trojice, Stvořená Trojice a Všichni svatí* v hřbitovním kostele v Jemielnici. [obr. 1]

Dosavadní hodnotitelé Lasslerovy tvorby hledali zdroje jeho umění v barokní malbě umělcova rodiště – v Innsbrucku a jeho okolí, zejména pak v tvorbě tamního mistra Kaspara Waldmanna (1657–1720), jenž mohl být – jak soudil Edmund Wilhelm Braun²⁵ – dokonce i učitelem pozdějšího opavského malíře. A skutečně, Lasslerovy fresky vykazují v obecné rovině mnoho shodných znaků s pracemi tyrolského mistra, jako třeba v případě freskové výzdoby kostela Kostel Panny Marie Pomocné v Innsbrucku (1689) nebo v letním domě kláštera šlechtičen v Hallu (1716).²⁶ Oproti tomu Marie Schenková určila jako zdroj Lasslerovy inspirace ta díla freskaře-kvadraturisty Františka Řehoře Ignáce Ecksteina (1689?–1741), která provedl v Opavě a okolí: v tamním jezuitském kostele, v kostele Panny Marie Sedmibolestné na Cvilíně u Krnova nebo v zámecké kapli v Kravařích.²⁷

Zdá se ale, že mnohem těsnější formální vazby spojují Lasslerovy fresky a oltářní obrazy s pracemi Ignáce Depéého († po 1767), malíře původem z Českého Krumlova, jenž se trvale usadil ve Vratislavi. Tento dnes zapomenutý Ecksteinův žák byl jako uznávaný freskař v roce 1733 povolán do Opavy, aby provedl freskovou výzdobu tamního dominikánského kostela sv. Václava.²⁸ Důvodem pro povolání Depéého až z Vratislavi byla prostá skutečnost, že v Opavě nebyl k v té době k dispozici žádný vhodný malíř-freskař, ačkoli Lassler ve městě již pobýval. To naznačuje, že si v Opavě usazený tyrolský malíř teprve budoval své umělecké postavení a ještě si nezískal důvěru lokálních mecenášů. V tom mu nepochybně pomohl samotný Depée, jenž v roce 1736 po dokončení realizace dominikánské zakázky z Opavy odjel. Tím, kdo nakonec pro sebe vytěžil úspěch freskové výmalby dominikánského kláštera v Opavě, byl totiž Lassler, který nejenže převzal tamní objednavatele, ale rovněž i přizpůsobil styl vlastní práce Depéého velmi obdivovanému malířskému přednesu. Zmíněné podobnosti se vztahují nejen na Lasslerem uplatňovanou dekorativní verzi kvadraturní malby s fiktivní architekturou doplněnou desítkami scén a stovkami toporných, často jen velmi neuměle ztvárněných lidských postav, ale i na jeho oltářní obrazy. Je to patrné jak na stylu malovaných výjevů, tak i na charakteristických typech lidských postav a uplatněných kompozičních schématech, jež vycházejí z tvorby v Opavě tehdy mnohem více oceňovaného Depéého. Jako příklad lze uvést Lasslerův opolský obraz *Sv. Tomáš Akvinský*, [obr. 6] jenž nesporně vznikl podle Depéého plátna *Vidění sv. Bernarda z Clairvaux (Amplexus Christi)* (kolem 1725) z bývalého cisterciáckého kláštera v Rudách. [obr. 10] Jak vidno, Lasslerova malba byla jakýmsi svébytným pokračováním Depéého tvorby, což umožnilo přichozímu z Tyrolska rychle se zorientovat v novém uměleckém

6 – Josef Matyáš Lassler, **Sv. Tomáš Akvinský**, po 1739. Opolí, farní kostel Panny Marie Bolestné, boční oltář

7 – Josef Matyáš Lassler, **Čtrnáct svatých pomocníků**, 1750–1760. Ratiboř, bývalý dominikánský kostel, boční oltář

8 – Josef Matyáš Lassler, **Duše trpící v očistci**. Prudník, farní kostel sv. Michaela archanděla, boční oltář

9 – Josef Matyáš Lassler, **Sv. Tekla**. Komprachcice u Opolí, farní kostel sv. Františka z Assisi, boční oltář

10 – Ignac Depée, **Vidění sv. Bernarda z Clairvaux (Amplexus Christi)**, kolem 1725. Rudy, bývalý cisterciácký klášter

prostředí a později dlouhodobě působit jako žádaný autor fresek a oltářních obrazů, a to i navzdory silné konkurenci místních malířů, především pak Antona Ernsta Beyera.

Z archivních pramenů totiž vyplývá, že to byl právě Beyer, v opavských matrikách ve čtyřicátých a padesátých letech 18. století označovaný jako „renomovaný malíř“ („renomirter Mahler“), kdo byl považován za nejlepšího místního malíře oltářních obrazů.²⁹ A také tento umělec, jenž se před rokem 1730 vrátil ze Svídnice do rodné Opavy a později tam až do své smrti 10. dubna 1773 pokračoval v úzké spolupráci s tamním sochařem Johannem Georgem Lehnerem (kolem 1700–1776?) ve své malířské kariéře, získával nejprestižnější zakázky oltářních obrazů od lokálních

11 – Johann Joseph de Kontnowitz, **Setkání Ježíše s jeruzalémskými ženami** (VIII. zastavení křížové cesty), 1737. Opolí, katedrálí kostel Povýšení sv. Kříže

objednavatelů. Namátkou lze uvést kvalitní obraz velkého rozměru *Nanebevzetí Panny Marie* z roku 1743 pro hlavní oltář kostela Nanebevzetí Panny Marie milosrdných bratří v Těšíně. I přes toto neochvějné profesní postavení dbal Beyer na vlastní sebepropagaci, jako tomu bylo kupříkladu v případě obrazu *Nanebevzetí Panny Marie* pro hlavní oltář farního kostela (dnes konkatedrály) Nanebevzetí Panny Marie v Opavě, nejvýznamnějšího chrámu ve městě.³⁰ Beyer v roce 1753 souhlasil, že dílo realizuje a zároveň se „z lásky ke svému rodnému městu“ zřekl honoráře za práci, pouze požádal o proplacení 150 zlatých na potřebný malířský materiál. Ostatně ihned po dokončení obrazu v roce 1755 věnoval darem celou částku opavskému kostelu.³¹ Bohužel, toto nádherné dílo známe pouze z jeho olejové skici umístěné v Lehnerově dřevěném modelu celého oltáře,³² neboť tři roky po svém vzniku shořelo při velkém požáru Opavy.

Dnes již víme, že by se Beyer s největší pravděpodobností do podobných sebepropagačních akcí nepouštěl a nezříkal se svého honoráře, kdyby neexistovala na poli oltářních obrazů konkurence v osobě Josefa Matyáše Lasslera. Ačkoli cizinec z Tyrolska nedokázal ohrozit Beyerovo postavení přímo v Opavě, zdatně s ním však soupeřil mimo město na území celého Horního Slezska, a to na obou stranách v roce 1741 vzniklé hranice. Lassler se sice Beyerovi nikdy nevyrovnal uměleckou úrovní a rafinovaností malířského rukopisu, zato nad ním měl navrch v množství oltářních maleb vytvářených v jeho opavské dílně.

Objevení doposud neznámé Lasslerovy činnosti jako malíře oltářních obrazů je jen dalším dokladem nesmírného významu prostředí uměleckých cechů v Opavě pro zformování se pozdně barokního umění v jižní části Horního Slezska. Není tomu ještě ani tak dávno, kdy panovalo přesvědčení, že většinu prací pozdně barokního malířství v této oblasti provedl moravský malíř František Antonín Sebastini (kolem 1725–1789).³³ V současné době díky dlouholetému systematickému bádání českých a polských historiků umění víme, že velkou část prací považovaných za Sebastiniho díla, představují ve skutečnosti výsledky činnosti jiných umělců, pocházejících většinou z jižní strany hranice. I přes vznik této politické bariéry v roce 1741, zůstávalo pro ně pohraničí tzv. pruského Horního Slezska i nadále přirozenou oblastí umělecké expanze, čemuž rovněž nahrávala absence silných uměleckých center

v tomto regionu. Mezi tvůrci aktivními v této oblasti hráli vedoucí úlohu právě malíři z nedaleké Opavy. Byli to nejen již zmiňovaní tamní malíři Anton Ernst Beyer, Ignác Raab nebo Ignác Günther, ale rovněž i jiní opavští malířští mistři, jako byl Josef Lux (1743–1797) nebo Anton Scharm (1758–?).³⁴ Snad nejvýmluvnějším svědectvím přítomnosti opavských tvůrců v Horním Slezsku je skutečnost, že monumentální obrazy z cyklu křížové cesty, jež tvoří výzdobu nejvýznamnějšího katolického chrámu v regionu – katedrálního kostela Povýšení sv. Kříže v Opolí – vytvořil v roce 1737 dvorní malíř hraběte Hodice ze Slezských Rudoltic Johann Joseph de Kontnowitz, který na výjevu *Setkání Ježíše s jeruzalémskými ženami* dole vpravo vedle své signatury a erbu malířského cechu hrdě uvedl i místo svého narození.³⁵ [obr. 11]

Z polštiny přeložil Jan Baron

Původ snímků – Photographic credits: 1, 4–7, 11: Jerzy Buława; 2, 3: Adam Szelaż; 8, 9: Andrzej Kozieł; 10: repro: Andrzej Kozieł (ed.), *Malarstwo barokowe na Śląsku* 2, Wrocław 2017, obr. 460

Poznámky

¹ K životu a dílu Josefa Matyáše Lasslera viz zejména Edmund Wilhelm Braun, Lassler, Josef Mathias, in: Ulrich Thieme – Felix Becker (edd.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von Antike bis zur Gegenwart* 22, Leipzig 1929, s. 410. – Ignacy Plazak, Działalność artystyczna Józefa Mateusza Lasslera na Śląsku i Morawach, *Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego* 23A, 1968, s. 80–87. – Bohumír Indra, Opavští malíři od první poloviny do konce 18. století, *Časopis Slezského muzea, Série B – Vědy historické* 29, 1980, s. 160–161. – Marie Schenková, *Malířství 18. století v západní části českého Slezska. Katalog autorsky určených děl*, ibidem 43, 1994, s. 239–240. – Marie Schenková – Jaromír Olšovský, *Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska*, Opava 2001, s. 53–54, 89–90, č. kat. M.22.1–4. – Jerzy Gorzelik, *Sztuka nowożytna 1526–1740–1800*, in: Ewa Chojecka – Jerzy Gorzelik – Irma Kozina – Barbara Szczyпка-Gwiazda, *Sztuka Górnego Śląska od średniowiecza do końca XX wieku*, Katowice 2005, s. 140, 143–144, 153. – Witold Florczak, Joseph Matthias Lassler, in: *Szlak Malarstwa Barokowego im. Franzy Antona Sebastiniego na Śląsku*, cykl folderów, Głogówek 2012.

² Romuald Nowak, Najświętszej Pannie Maryi w hołdzie, in: *Sztuka sakralna w służbie Eucharystii*, Opole 2005, s. 29–44. – Danuta-Maria Chałat, Joseph Matthias Lassler, dekoracja freskowa, 1761, kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP, Łącznik, in: *Szlak Malarstwa Barokowego* (pozn. 1).

³ Braun (pozn. 1), s. 410. – Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 53. – Gorzelik (pozn. 1), s. 143.

⁴ Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 90, č. kat. M.22.4. – Gorzelik (pozn. 1), s. 140.

⁵ Výzkumný projekt č. 0054/FNiTP/H11/80/2011 *Malarstwo barokowe na Śląsku*, financovaný z programu Ministerstva vědy a vysokého školství „Národní program rozvoje humanitních věd“ v letech 2012–2015. Viz Andrzej Kozieł, Lassler, Lässer, Lessler) Joseph Matthias (Josef Matyáš), in: Andrzej Kozieł (ed.), *Malarstwo barokowe na Śląsku*, Wrocław 2017, s. 527–533.

⁶ Signatura: *Jos: Lassler / inv: et Pinxit* (vlevo dole na knižce). Viz Jerzy Z. Łoziński – Barbara Wolff-Łozińska (edd.), *Katalog zabytków sztuki w Polsce* 7, Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki (edd.), *Województwo opolskie* 14, Ewa Dwornik-Gutowa – Ewa Sybratowicz, *Powiat strzelecki*, Warszawa 1961, s. 23.

⁷ K umělcově životopisu viz Braun (pozn. 1), s. 410. – Indra (pozn. 1), s. 160–161 a Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 53–54.

⁸ Svědky na svatbě jim byli: samotný opavský purkmistr Johann Baptista Polzer a jeho bratr Johann Franz; viz Indra (pozn. 1), s. 160, pozn. 11.

⁹ Byly to: Marie Josefa Alžběta narozená v roce 1733, Johana narozená v roce 1736, jež zemřela neprovdaná 10. června 1776, Marie Františka Karolína narozená v roce 1737, jež byla v roce 1764 provdána za opavského obchodníka Johanna Antona Salese, Jan František Heřman Remigius narozený 1. srpna 1738, který zemřel 24. května 1779, Marie Zuzana Marta narozená v roce 1740, jež zemřela v roce 1746, Kristián Josef Jiří narozený 22. dubna 1743, jenž zemřel 19. července 1770, Mikuláš Ambrož Pavel narozený 6. prosince 1745 a dvojčata Jan Ignác Nepomuk a Augustin Václav Jan, kteří se narodili 19. července 1748 a záhy po narození zemřeli. Viz Indra (pozn. 1), s. 160, pozn. 13.

¹⁰ Svědky při uzavírání této smlouvy byli opavští umělci: sochař Johann Georg Lehner a malíř Anton Ernst Beyer; viz Indra (pozn. 1), s. 160.

¹¹ Svědky a ručitelé Lasslerovy smlouvy byli opět Lehner a Beyer; viz Indra (pozn. 1), s. 160.

¹² Takto byl umělec označen v opavské matrice sňatků; viz Zemský archiv v Opavě, fond *Sbírka matrik Severomoravského kraje*, O, inv. č. 9, sign. Op I 9, s. 252.

¹³ *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (pozn. 6) 7, 2, Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki, *Powiat głubczycki*, Warszawa 1961, s. 64.

¹⁴ Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 43, č. kat. M12.5 (zde jako dílo Jana Kryštofa Handkeho).

¹⁵ Ibidem, s. 90, č. kat. M.22.4.

¹⁶ *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (pozn. 6) 7, 12, Romana i Tomasz Juraszowie – Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki, *Powiat prudnicki*, Warszawa 1960, s. 49.

¹⁷ Chrzanowski – Kornecki (pozn. 13), s. 38.

¹⁸ Günther Schiedlausky, Rolf Hartmann, Hilde Eberle, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Stadtkreises Oppeln*, Breslau 1939 („Die Bau- und Kunstdenkmäler Schlesiens. Regierungsbezirk Oppeln“), s. 99–101. – Anton Jendrzejczyk, *Geschichte der Pfarrkirche St. Maria*, Oppeln 1941, s. 10–17. – *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (pozn. 6) 7, 11, Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki – Samuel Gumiński – Andrzej M. Olszewski, *Miasto Opole i powiat opolski*, Warszawa 1969, s. 24–25. – Edward Kucharz, *Opolski kościół na Górcie*, Opole 1998, s. 25–30.

¹⁹ Marian Kutzner, *Racibórz*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1965 (Tadeusz Broniewski – Mieczysław Zlat (edd.), „Śląsk w Zabytkach Sztuki“), s. 104 a *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (pozn. 6) 7, 13. – Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki, *Powiat raciborski*, Warszawa 1967, s. 45.

- ²⁰ Georg Josef Reimann, *Die Pfarrkirche St. Michael zu Neustadt OS.*, Breslau 1938 (Hermann Hoffmann (ed.), „Führer zur schlesischen Kirchen“, 34), s. 43–46 a *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (pozn. 6) 7, 12, Romana i Tomasz Juraszowie – Tadeusz Chrzanowski – Marian Kornecki, *Powiat prudnicki*, Warszawa 1960, s. 42.
- ²¹ Obraz pochází z farního kostela sv. Martina v Ochodzách. Po roce 1942 byl přenesen na dnešní místo do Komprachcic.
- ²² Andrzej Kozieł, W Świdnicy, Opawie i na całym Śląsku. Anton Ernst Beyer i jego malarska twórczość, *Historica* 6, 2015, s. 141–158.
- ²³ Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 40–42, 81–85, č. kat. M.11.1-55. – Marie Schenková – Jaromír Olšovský, *Barokní malířství a sochařství ve východní části českého Slezska*, Opava 2004, s. 37–43, č. kat. M.13.1-44. – Marie Schenková, Günther (Günter) Ignaz (Ignác, Kašpar), in: *Malarstwo barokowe na Śląsku* (pozn. 5), s. 418–424.
- ²⁴ Marie Schenková, Dílo Ignáce Raaba ve Slezsku a na severní Moravě, *Sborník památkové péče v Severomoravském kraji* 1, 1971, s. 100–119. – Eadem, Raab Ignaz (Viktorin, Joseph, Ignác), in: *Malarstwo barokowe na Śląsku* (pozn. 5), s. 616–622.
- ²⁵ Braun (pozn. 1), s. 410.
- ²⁶ Braun (pozn. 1), s. 410. – Nowak (pozn. 2), s. 29–44.
- ²⁷ Schenková – Olšovský (pozn. 23), s. 53.
- ²⁸ K tématu podrobněji viz Indra (pozn. 1), s. 78–79 a Andrzej Kozieł, Depée (D'Epée, Dpee, De Pee) Ignaz (Ignatio), in: *Malarstwo barokowe na Śląsku* (pozn. 6), s. 359–366.
- ²⁹ Kozieł (pozn. 22), s. 143.
- ³⁰ Indra (pozn. 1), s. 158–159. – Schenková – Olšovský (pozn. 1), s. 32, č. kat. M.2.1.
- ³¹ K okolnostem vzniku oltáře a obrazu viz Indra (pozn. 1), s. 158–159.
- ³² Opava, Slezské zemské muzeum, inv. č. U 1 B. Viz Marie Schenková – Jaromír Olšovský, in: Andrzej Niedzielenko – Vít Vlnas (edd.), *Śląsk – perla w Koronie Czeskiej. Trzy okresy świetności w relacjach artystycznych Śląska i Czech*, katalog wystawy, Akademia Rycerska, Legnica, 6 V – 8 X 2006, Valdštejnská jízdárna, Praga, 16 XI 2006 – 8 IV 2007, Praha 2006, s. 399–400, č. kat. III.3.47 (zde starší literatura).
- ³³ Ignacy Płazak, *Działalność artystyczna Franciszka Antoniego Sebastianiego na Górnym Śląsku*, Bytom 1967 („Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu”, Sztuka, 3).
- ³⁴ Viz mj. Marie Schenková, K činnosti opavských malířů na území Polska, *Časopis Slezského muzea Série B – Vědy historické* 33, 1984, s. 152–158. – Eadem, K vzájemným vztahům mezi pruským a rakouským Slezskem v oblasti výtvarného umění v 18. století, in: Andrzej Kozieł – Beata Lejman (edd.), *Willmann i inni. Malarstwo, rysunek i grafika na Śląsku i w krajach ościennych w XVII i XVIII wieku*, Wrocław 2002, s. 255–261. – Jerzy Gorzelik, Franz Anton Sebastiani – zbiorowy bohater sztuki górnośląskiej, in: ibidem, s. 262–269. – Andrzej Kozieł, „Śląski Tiepolo”. *Szlak Malarstwa Barokowego im. Franza Antona Sebastianiego na Śląsku*, katalog wystawy, Muzeum Regionalne w Głogówku, Głogówek 2012, s. 7–21.
- ³⁵ *Joannes. Jose. de Konto / 1737. Pinxit Opiel. Prom. / Natus Oppaviensis*, nad erbem malířského cechu. Viz Chrzanowski – Kornecki – Gumiński – Olszewski (pozn. 18), s. 9, il. 206, 207. – Urszula Popłonyk, *Opole*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970 (Tadeusz Broniewski – Mieczysław Zlat (edd.) „Śląsk w Zabytkach Sztuki”), s. 74, il. 31–35. Po dokončení práce na cyklu křížové cesty se Johann Joseph de Kontnowitz vrátil do Slezských Rudoltic, zatímco jeho bratr Stanislaus de Kontnowitz se usadil v Opolí, kde v roce 1738 získal městské právo; viz Andrzej Kozieł, *Kontnowitz (Kont, Contovic) Johann Joseph de Jan Józef*, in: *Malarstwo barokowe na Śląsku* (pozn. 5), s. 491–492.

SUMMARY

Joseph Matthias Lassler (1699–1777)

The Unknown Side of the Work of This Artist from Opava – Altar Paintings

Andrzej Kozieł

The eminent artist Joseph Matthias Lassler was born in 1699 in Schwarz near Innsbruck, settled in Opava, and by the end of 1732 had begun a career as a painter. He is known among experts on his work as a skilled fresco painter and the author of a series of complex frescoes painted in monastery churches located in Upper Silesia and Northern Moravia (Bohuslavice, Łącznik, Opavice, Potštát, Opava). Until recently, experts knew nothing of any altar paintings by him. However, from the results of recent field research carried out as part of work on a project titled 'Baroque Painting in Silesia' it was possible to attribute as many as thirty-six canvases to Lassler, which he

Painted for clients from almost all over Upper Silesia. Most of them are mid-sized paintings in side altars (Bruntál, Brzeźce, Głuchołazy, Komprachcice, Opava, Opavice, Opole, Prudnik, Racibórz) and large-format paintings in the main altar retables in the church of the former Dominican monastery in Opole, in the parish churches in Kazimierz and Kněžpole, and in the cemetery church in Jemielnica. These paintings most certainly represent only a portion of the original number of altar paintings the master from Opava painted in the course of his artistic career. Even if we take into account only surviving works by Lassler, we can go so far as to call him one of the most productive artists of altar paintings working in Upper Silesia in the second and third quarters of the 18th century. Moreover, the extent and increase in the amount of previously unknown work in this area by this artist indicate that he ranked among the top artists in the region in the late baroque period not only for his frescoes but also for his altar paintings. The discovery of this hitherto unknown side of Lassler's body of work is further evidence of the enormous significance the artistic guild scene in Opava had for shaping late baroque art in the southern part of Upper Silesia.

Figures: **1** – Joseph Matthias Lassler, **The Holy Trinity, the Earthly Trinity and All Saints**, 1749. Jemielnica, cemetery church, main altar; **2** – Joseph Matthias Lassler, **The Holy Family**, circa 1733. Opavice u Hlubčic, Parish Church of the Holy Trinity, side altar; **3** – Joseph Matthias Lassler, **Archangel Raphael and Tobias**, circa 1738. Opava, Minorite Church of the Holy Spirit, side altar; **4** – Joseph Matthias Lassler, **The Assumption of Mary**, not dated. Kazimierz, Parish Church of the Assumption of Mary, main altar; **5** – Joseph Matthias Lassler, **St Adalbert and St George**, after 1739. Opole, Parish Church of Our Lady of Sorrows, main altar; **6** – Joseph Matthias Lassler, **St Thomas Aquinas**, after 1739. Opole, Parish Church of Our Lady of Sorrows, side altar; **7** – Joseph Matthias Lassler, **Fourteen Holy Helpers**, 1750–1760. Racibórz, former Dominican Church, side altar; **8** – Joseph Matthias Lassler, **Soul Suffering in Purgatory**, not dated. Prudnik, Parish Church of Archangel Michael, side altar; **9** – Joseph Matthias Lassler, **St Thecla**. Komprachcice, Parish Church of St Francis of Assisi, side altar; **10** – Ignác Depée, **The Vision of St Bernard of Clairvaux (Amplexus Christi)**, circa 1725. Rudy, former Cistercian monastery; **11** – Johann Joseph de Kontnowitz, **Jesus Meets the Women of Jerusalem (Eighth Station of the Cross)**, 1737. Opole, Cathedral Church of the Feast of the Cross